

İSMET ÖZEL'İN AMENTÜ ŞİİRİ ÜZERİNE SEMBOLİK BİR OKUMA

A SYMBOLIC READING ON THE AMENTÜ POEM OF İSMET ÖZEL

Öz

İsmet Özel, Cumhuriyet dönemi Türk şiirine biçim ve içerik açısından yön veren şairler arasında yer alır. İkinci Yeni şiirinin benimsediği değerlerle Türk edebiyatına katılan İsmet Özel, 1965'ten sonra bu ekolden ayrılır ve toplumcu gerçekçi şiire yönelir. Marksist estetiğin temellendirdiği toplumcu gerçekçilik, 1970'lere kadar Özel'in şiirlerine izleksel ve sembolik açıdan yön verir. 1970'lerden sonra değerler dünyasında büyük çatışmalar yaşayan Özel, Marksist dünya görüşünden uzaklaşır. Zihnini meşgul eden sorulara cevap bulmak ve kendi ben'inin hezeyanlarını dindirmek için mutlak bir sığınak arar. Arayışını, İslami tefekkürde neticelendiren Özel, isyan, kavga ve başkaldırıya matuf ruhunun huzursuzluğunu sağaltmak, kendine ve yaşama güven duymak arzusundadır. Amentü, bu arzunun sembolik yansımalarını içerir. Amentü'de yaşamın bütün evrelerini sorgulayan Özel, dönemin ruhuna sinen bozulmayı, yabancılaşmayı ve çürümeyi, hem şahsında hem de yozlaşmış toplumun yapısında yansıtır. Bu çalışmada, İsmet Özel'in modernite bağlamında irdelediği dönemini ve İslami söylemi referans alarak değişen ben 'ini, semboller aracılığıyla incelemeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: İsmet Özel, Amentü, modernite, farkındalık ve değişim.

Abstract

One of the poets who guided the Turkish poetry of the Republican era in terms of form and content is İsmet Özel. İsmet Özel, who joined Turkish literature in 1961 with the principles adopted by her Second New Poetry, leaves this school after 1964 and turns towards socialist realistic poetry. Socialist realism, which is based on Marxist aesthetics, gives shape to the poems of Özel in the image world until 1970s. Having experienced great conflicts in the world of values after the 1970s, the poet moves away from the Marxist worldview. He seeks an absolute refuge to find answers to questions that keep his mind busy and soothe the delusions of his own self. The poet, who concluded her quest in Islamic contemplation, desires to restore the restlessness of the spirit of revolt, fight and rebellion, and to have confidence in herself and life. Amentü, contains symbolic reflections of this desire. Questioning all the stages of life in Amentü, the poet reflects the deterioration, alienation and decay of the spirit of the period both in his person and in the structure of the corrupt society. In this study, we tried to examine the period of İsmet Özel studied in the context of modernity and its changing self by taking Islamic discourse as a reference.

Keywords: İsmet Özel, Amentü, modernity, awareness and change.

Yeliz AKAR

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:

Öğretim Görevlisi Dr., Munzur Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Tunceli, Türkiye.

ORCID: 0000-0002-3963-1008

E-mail: y.akar84@hotmail.com

Geliş Tarihi/Submitted: 29.05.2020

Kabul Tarihi/Accepted: 19.10.2020

Kaynak Gösterim / Citation:

Akar, Yeliz (2020). "İsmet Özel'in Amentü Şiiri Üzerine Sembolik Bir Okuma", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*. 12/24, 231-266.

<http://dx.doi.org/10.26517/ytea.446>

Extended Summary

20th century corresponds to a new journey of becoming in terms of civilization history. Because the state of the Empire, which drifted towards dissolution due to wars and losses and collapsed in time, makes it look at the world of values among suspects and intellectuals, question them, and ultimately makes them suspect and seek. The change that exists with the Republic regime is the concrete result of this search. Turkish poetry, especially in the Republican era, is influenced this reflection and carries its projective fiction to a larger dimension with the reference of different schools.

İsmet Özel, is one of the names that directed the periods of Turkish poetry in the Republican Era in terms of projection. Özel, takes its place in Turkish literature in 1964 by recognizing and adopting the aesthetic and cognition pleasure of the Second New Movement. The Movement for is an appropriate medium to write and publish his poems. "I saw what these poets reveal as a unique opportunity for my own writing adventure. Here I could experience the importance of writing without coming to the fore what I wrote. That's what I wanted from the beginning. " (2014: 25), the poet explains the reason why he is in this school. The book "Geceleyn Bir Koşu", which wrote the poems of his own I from the very first poems, has traces from the Second New School in terms of form. However, after the 1965's, the poet creates her own poetry world by removing the influence of the Second New in terms of both conceptual content and the image and image world. Özel;

"The second New poets were 'little poets'. In the country where Mevlana lives, they have not been the artery and conscience of the society. These poets did not want to approach the people they live with. Being loved by the wide audience has been alarming for these poets. They despised their readers. Perhaps they are right in this. Because the period in which knowledge and the desire to know has increased, it

was a period of collapse for the poets in question. Thus, they were right in terms of their diameter in avoiding clarity and getting along with people.” (1970: 7).

Expresses her departure from the Second New Movement with her statements. While expressing meaning and value to the world and to itself, the changing poet’s view of poetry and art also changes direction. Eroğlu, “When the poetry of is considered alone, it is an application of the Second New Poetry that has come to life again in another poetry language.” (1982: 15) says. Of Eroğlu is in place; although the poet took his place in modern Turkish poetry with the reference of this school, it is different from the Second New School in terms of interpreting man and the world. While the difference ensures that his poems are original, he directs the poet to a socialist realistic. Partizan, written in 1964, is the embodiment of this orientation. The Marxist view, especially on which the socialist realistic is based, became the main axis of the poetry perspective until the 1970s. Özel, defines her poems she wrote with a Marxist view in the magazine she published as Halkın Dostları;

“Turkey society to treatment for all institutions, to go with humanitarian values is wrong to get rid of the influence of foreign culture and advanced society to new war. The literature of this war is also born. The poem is fight poetry. His life in all aspects, but in a deliberate direction; It is a poem aiming to tell in the direction of the glorification of people, their fatigue, their despair, and the victory of the human being. It is a poem of crowds, love armies, and militant kora, not rickety individual resenters. Turkish poetry and literature is parallel to the advancement and glory of the values of the people. He regards himself as the heir of the cultural whole created by the peoples of the world.” (1970: 7).

Social values, the poet, while losing her human essence, revolts and objectified order in her poetry, on the other hand, she deals with the loneliness, strangeness and belonging

problem of the human being stuck in the modern world. Özel is a poet of restlessness, rebellion, quarrel and cry that has a problem of identity and existence. "Yes, Revolt", published in 1969, is the most characteristic example of the reflections of rebellion, fight and cry. Considering the metaphorical reflections of the complexity of his soul in poetry, the poet entered the crossroads after 1970. Having a conflict in the world of values, Özel changes the medium of his poems with a radical attitude. It is completely abstracted from the socialist based on the materialist view and tends to Islamic discourse. Amentü, is a symbolic example of. According to İbrahim Tüzer;

"İsmet Özel ended her uneasiness and accompanying search with the first 9 poems of the Book of Murders in 1974 with her poem named Amentü published in the journal *Diriliş* by Sezai Karakoç. Thus, the poet, who was connected to the Muslim view, clarified the meaning of his existence with the field of "absolute security", which he knitted around him, and resolved his primary/existential problem by removing his ontic anxiety." (2012: 138-139).

In the words of Tüzer, Islamic discourse turns into a recipe salvation that pulls the poet from interrogation that reaches the faults and deliriums in his soul. Özel, finds this recipe of salvation, which is reflected in his credo expression, not as sudden and coincidentally, but as a result of inquiries and searches of his uneasy, anxious, restless spirit. The poet, who has been trying to find and build her own self since her first poems, ends the pain of being, between faith and denial in Amentü. The poet tries to understand and explain far beyond the values he believed in and believed in the world-me relationship in Amentü; it tends to perceive and interpret its place in the world within the framework of the virtue of creature, not with previous admissions.

Giriş

20. yüzyıl medeniyet tarihimiz bakımından yeni bir oluş serüvenine tekabül eder. Zira savaşlar ve kayıplardan dolayı çözümlüğe doğru sürüklenen Osmanlı İmparatorluğu'nun durumu, aydınlar ve sanatçıların değerler dünyasına önce şüpheyle bakmasına, sonra sorgulamasına neden olur ve onları arayışa iter. Cumhuriyet rejimiyle var olan köklü değişim, bu arayışın somut neticesidir. Köklü değişimin en temel etkileri, sanatta ve edebiyatta yansıma bulur. Bilhassa Cumhuriyet dönemi Türk şiiri, bu yansımadan etkilenir ve farklı ekollerin referansıya izleksel kurgusunu ve söyleyiş tarzını semboller aracılığıyla daha geniş bir boyuta taşır.

İsmet Özel, Cumhuriyet Dönemi Türk şiirine izleksel ve sembolik açıdan yön veren şairler arasında yer alır. 1964 yılında İkinci Yeni Hareketi'nin estetik düzeydeki duyuş/biliş zevkini tanıyarak ve benimseyerek Türk edebiyatındaki yerini alan İsmet Özel için İkinci Yeni Hareketi, şiirlerini yazmak ve yayınlamak için uygun ortamdır. Özel, "Ben bu şairlerin ortaya koyduklarını kendi yazma serüvenim için başlı başına bir imkân olarak gördüm. İşte neyi yazdığım ön plana çıkmaksızın yazmanın önemini yaşayabilirdim. Benim başından beri istediğim buydu." (2014: 25) sözleriyle bu ekolde oluşunun nedenini açıklar. İlk şiirlerinden itibaren kendi ben'ini merkeze alan Özel'in Geceleyin Bir Koşu adlı kitabı, biçim bakımından İkinci Yeni ekolünden izler taşır. Lakin Özel, 1965'li yıllardan sonra hem kavramsal içerik hem de sembol dünyası yönünden İkinci Yeni ekolünün etkisinden çıkar ve kendisine özgü şiir dünyası yaratır. Özel;

"İkinci Yeni şairleri 'küçük şair'lerdi. Mevlana'nın yaşadığı ülkede toplumun atardamarı, vicdanı olamamışlardır. İkincisi bu şairler birlikte yaşadıkları insanlara yaklaşmak istememişlerdir. Geniş okuyucu kitlesi tarafından sevilme bu şairler için ürkütücü olmuştur. Okuyucularını hor görmüşlerdir. Bunda belki haklıdırlar da. Çünkü bilginin

ve bilme isteğinin arttığı şu dönem söz konusu şairler için çöküş dönemi olmuştur. Demek ki netlikten, insanlarla anlaşmaktan kaçmakta çapları gereği haklı idiler." (1970: 7)

İfadeleriyle İkinci Yeni ekolünden ayrılışını gerekçelendirir. Dünyaya ve kendisine anlam ve değer izafe ederken değişen Özel'in değerler dünyası, şiire ve sanata bakış açısında da etkisini gösterir. Ebubekir Eroğlu, "İsmet Özel'in şiiri tek başına ele alındığında, İkinci Yeni Şiirinin başka şiir dili içinde yeniden hayat bulmuş bir uygulamasıdır" der. (1982: 15) Eroğlu'nun tespiti yerindedir; zira Özel, her ne kadar bu ekolün referansı ile modern Türk şiirinde yerini alsada insanı ve dünyayı yorumlayış bakımından İkinci Yeni ekolünden farklıdır. Farklılık, şiirlerinin orijinal mahiyet kazanmasını sağlamakla beraber, Özel'i toplumcu gerçekçi bakış açısına yöneltir. 1964'te yazılan Partizan adlı şiiri, bu yönelimin somut halidir. Bilhassa toplumcu gerçekçi bakış açısının dayandığı Marksist dünya görüşü, 1970'lere kadar şiir perspektifinin temel eksenidir. İsmet Özel, Marksist dünya görüşüyle yazdığı şiirlerini Halkın Dostları adlı çıkardığı dergide şöyle tanımlar;

"Türkiye toplumu bütün kurumlarını sağaltmak, insani değerlerine sahip çıkmak, yabancı kültürlerin yanlış etkilerinden kurtulmak ve yeni ileri bir toplum yaratmak savaşındadır. Bu savaşın edebiyatı da doğmaktadır. Önümüzdeki şiir kavga şiiridir. Hayatı bütün yönleriyle ve fakat kasıtlı bir doğrultuda; insanın yücelmesi, yorgunluğunun, umutsuzluğunun yenilmesi, insani olanın galebe çalması doğrultusunda anlatmak amacını güden bir şiirdir. Cılız bireysel küskünlerin değil, kalabalıkların, aşk ordularının, militan koralardan şiiridir. Doğmakta olan Türk şiiri ve edebiyatı halkın ve halk değerlerinin ilerlemesine ve yücelmesine koşuttur. Kendini dünya halklarının yarattığı kültür bütününe mirasçısı saymaktadır." (1970: 7)

Toplumsal değerleri önceleyen Özel, bu dönem şiirlerinde bir yandan insani özünü yitirerek meta ile kuşatılmış, nesneleşmiş düzene başkaldırırken, diğer yandan modern dünyaya sıkışıp kalmış insanın yalnızlığını, yabancılığını ve aidiyet sorununu

büyük çatışmalar ve sorgulamalar referansında ele alır. Zira İsmet Özel, kimlik ve varoluş sorunu yaşayan huzursuzluk, isyan ve kavga şairidir. 1969'da yayımlanan Evet, İsyân adlı şiir kitabı, isyanın, kavganın ve huzursuzluğun yansımalarını içeren en karakteristik örnektir. Ruhundaki karmaşanın metaforik izlerini şiirlerinde ele alan Özel, 1970'ten sonra yol ayrımına girer. Reşat Güngör Kalkan'ın ifadesiyle "1970 ve 1972 yılları, İsmet Özel'in hayatında dönüm noktası teşkil edecek olaylara, değişimlere gebe dir. İçsel tepki olarak her zaman sancılı, yerini yadırgayan bir gerilim ve tedirginlik taşımaktadır." (2010: 162)

Değerler dünyasında çatışma yaşayan İsmet Özel, şiirlerinin mecrasını radikal bir tavırla değiştirir. Ve materyalist dünya görüşüyle temellenen toplumcu gerçekçi bakış açısından tamamen soyutlanarak İslami söyleme yönelir. Amentü, bu yönelişin sembolik örneğidir. İbrahim Tüzer'e göre;

"İsmet Özel, Cinayetler Kitabı'nın ilk 9 şiiriyle ortaya koyduğu huzursuzluğunu ve beraberinde gelen arayışını, Sezai Karakoç'un Diriliş dergisinde yayımladığı Amentü adlı şiiriyle 1974 yılında sonlandırmış olmaktadır. Böylelikle Müslüman dünya görüşüne bağlanan şair, varoluşunun anlamını ben'i etrafında ördüğü "mutlak emniyet" alanıyla netleştirmiş ve ontik kaygısını gidererek asli/varoluşsal sıkıntısına çözüm bulmuştur." (2012: 138-139)

Tüzer'in deyimiyle İslami söylem, Özel'i hafakanlara varan sorgulamalardan ve ruhundaki hezeyanlardan çekip çıkaran bir kurtuluş reçetesine dönüşür. Fakat İsmet Özel, Amentü ifadesinde yansıma bulan bu kurtuluş reçetesini, ani ve tesadüfi şekilde değil, tedirgin, endişeli, huzursuz ruhunun sorgulamaları ve arayışları neticesinde bulur. Zira ilk şiirlerinden itibaren kendi ben'ini bulma ve inşa etme çabası gösteren Özel, yaşadığı varlık sancısını, inanç ile inkâr arasındaki kararsızlığını, Amentü'de nihayete erdirir. Amentü'de dünya-ben ilişkisini, o zamana kadar benimsediği ve inandığı değerlerin çok ötesinde anlamaya ve izah etmeye

çalışır; dünyadaki yerini önceki kabullerle değil, "eşref-i mahlûkat" çerçevesinde algılamaya ve yorumlamaya yönelir. Algılama ve yorumlama biçiminin arka planı, Özel'in şiirlerinde sembolik söylemle görünüm kazanır. Sembollerin çağrışım dünyasından yararlanan Özel, sıradan, basit ve sığ anlamların ötesinden konuşarak gerçeklik algısından okuyucuyu yalıtır ve yeni bir anlam dünyasına davet eder. Zira sembol, "en genel tanımıyla kendisi olmayan'dır. Yani bir şey'in kendi anlamı dışında daima başka bir değer'i, kavram'ı, fenomen'i tanımlamaya yönelik bir anlam ve/ya anlam dizgeleri doğrultusunda kullanılmasıdır." (Korkmaz, 2014: 287) Bu boyuttaki soyut bir kullanım formu sayesinde şiirlerinde yeni anlam kombinasyonları yaratan Özel, metinlerini ilk anlamsal okumalardan tamamen uzaklaştırarak kurgular. Amentü, bu kurgunun somut yansımasıdır.

Modern Dünyaya Sıkışmış Ben'in Varlık Sancısı

Toplumun kimliksel bağlamdaki değişimini modernleşme üzerinden ele alan İsmet Özel, değerler dünyasındaki bozulmaya, çürümeye ve yabancılaşmaya dikkati çeker. Özel'e göre bu nitelikteki bozulmanın temel nedeni, kendisi olma problemi yaratan modern toplumdur. Anthony Giddens'in belirttiği gibi "Modern toplumda benlik, kırılgan, hassas, bölünmüş, parçalanmıştır." (2014: 215) Giddens'in analizi, Özel'in düşüncesiyle örtüşür niteliktedir. Özel'e göre modern dünya, insan aleyhine değişen ve örgütlenen düzenin ifadesidir. Zira modern dünya bu haliyle, insani öze zarar verir; sahtelik ve yapaylık arkasına saklanarak, sahilik duygusunu yok eder. Zygmunt Bauman'ın ifadesiyle "Moderniteyle beraber bireyin kişisel özerklik, kendini tanımlama, sahi bir hayat sürdürme ihtiyaçları, sahip olma ve tüketme ihtiyacına dönüşür." (1996: 189) Bauman'ın analizinde yer alan olumsuz dönüşüm, Özel'in yaşadığı dönemin minimal düzeyde yansıması olarak

düşünülebilir. Özel, dünyaya baktığı zaman, kalıplaştırılarak tekleştirilmiş, metalarla çevrelenmiş son derece sığ ilişkiler ağı görür ve bu ilişkiler ağının yarattığı nesneleşmeyi, mekanikleşmeyi sembolik düzlemde eleştirir:

Dilce susup
 Bedence konuşulan bir çağda
 Biliyorum kolay anlaşılmayacak
 Kanatları kara fücur çiçekleri açmış olan dünyanın
 Yanık yağda boğulan yapıların arasında
 Delirmek hakkını elde bulundurmak
 Rahma çağdaş terimlerle yanaşmak için
 Bana deha değil
 Belgeler gerekli
 Kanıtlar, ifadeler, resmi mühür ve imza

(Özel, 2013: 178)

Özel, kendisi olmaktan çıkarak cisimleşen, maddeleşen, sadece şeklen ve somut görüntüden ibaret olan insanı, dönemin ruhu ve ağırlık değeri üzerinden aktarır; "dilce susup bedence konuşulan bir çağ", bu aktarımın sembolik söylemidir. Değersizleşen ve anlamsızlaşan dünyaya duyulan tepkinin tezahürü olmakla beraber, bu dünyanın yaratacağı sorunlarını ve sıkıntıları da yansıtan bir göstergedir. Zira insanın susup yerini kuru bedene terk etmesi, bedene hapsedilmişliği, mutlak ve içinden çıkılmaz tükenişe işaret eder; Özel, bu tükenişin tüm değerleri yeryüzünden silmeye, kovmaya hazır yutucu bir mekanizma olduğunu bilir. Mekanizmanın varlığı, moderniteye gönderme yapmakla beraber, insanın köleleşmesi, tektipleşmesi ve boyutsuzlaşmasıyla iyice genişleyecek, etkisini ve gücünü artıracaktır. Zira insan, dünyadaki yerini sadece bedeniyle belirleyen ya da ispatlayan varlık değildir; hayatı görünenin ötesinde deneyimlemesini sağlayan çok sayıda varoluşsal kaynakları vardır. Dil, varoluşsal kaynaklar

arasında en önemlisidir. Edward Said'e göre "Herkes hayatı belli bir dilde yaşar; deneyimlerini bu dilde kazanır ve yine bu dilde anımsar." (2014: 16) Said'in sosyolojik çıkarımı, Özel'in düşüncesinde yansıma bulur. Dil, kendimizi ve değerlerimizi daha derin boyutlarda kavramak, hayatın sonsuzluğa doğru akan müşterek öyküsünde buluşmak için insanın tutunduğu en önemli "kültürel bellek mekanı[dır]." (Assman, 2015: 1) Lakin modernite, kültürel değerlerimizle ilişkimizi sonlandırmış, insanı salt nesneye çevirmiştir. Georg Simmel'in deyişiyle;

"Son yüzyıldır nesnelere, kurumlarda ve hayatımıza konfor getiren eşyalarda cisimleşmiş olan muazzam kültüre baktığımızda ve bütün bunları bireyin aynı dönemde kaydettiği kültürel ilerleme ile kıyasladığımızda ikisi arasında korkunç bir orantısızlık olduğu görülür. Birey, bir niceliğe indirgenir(...), elinden her türlü ilerlemeyi ve maneviyatı ve değeri söküüp alan ve bunları salt bir nesnel bir hayat formuna dönüştüren muazzam bir şeyler ve güçler organizasyonu içindeki bir dişliden ibaret hale gelmiştir." (2009: 327)

Simmel'in analizi, Özel'in düşüncesinde karşılık bulur. Moderniteyle beraber insanın söze ve sese dönüşen tarafı tamamen yok olmuş, dil gibi muhkem değer suskunluğa mahkûm edilmiştir. Bu durum, sadece ifşaya, seyirliğe ve dışsallığa dayalı kirlenmiş, yıpratılmış, aşınmış bir düzen yaratır. Özel, bu düzeni "kanatları kara fücur çiçekleri açmış olan dünya" olarak tanımlar. "Kanatları kara fücur çiçekleri açmış olan dünya", modernitenin kendisidir; modernite, yapay imajlarla insana dünya resmi çizerek insanı yanıltır. Richard Kearney, "Modern dünya imajın hüküm sürdüğü bir dünyadan bahseder, gerçekliğin, görüntünün soluk bir yansımasından ibaret hale geldiği görüntü medeniyeti[dir]" der. (Morley vd. 2011: 64) Kearney'in tespitinde yer alan görüntü medeniyeti, sürekli dayattığı rollerle ahlaki değer bakımından kokuşan ve içten çürüyen algının hâkim olmasına neden olur.

Kokuşan ve içten çürüyen algı, değersizleşmeye gönderme yapan "kara fücur" ifadesiyle yansıtılır. "Fücur", sonsuzluğa

ve güzelliğe doğru uzanışın göstergesi olan kanat ve çiçeğe dokunarak kötülük tohumlarını çoğaltmış, dünyanın kanatlarını karartmıştır. Kanat ve çiçeğin kara ve fücür sıfatıyla aynı düzlemde verilmesi, değersizleşmenin hangi boyutlarda olduğuna işaret etmekle beraber, umut ve teselli kaynaklarının da tükendiğini gösterir. Bu olumsuz durumun sıkıntısını artıran diğer neden, insanın "yanık yağda boğulan yapılar" arasında sıkışmasıdır. "Yanık yağda boğulan yapılar", betonlaşan ve yığınlaşan kent yaşantısının insanı zehirleyen ve kirleten tarafıdır. Rousseau, "Kentler, insan türünün girdabıdır" der. (2019: 142) Rousseau'nun tespitindeki girdaba dönüşen, nefes aldırmayan ve boğan yapıyla kent, bunaltıcıdır. Sennett, "Modern binaların çoğunun lanetlenmiş gibi görünen duyuşal yoksunlukla, kent ortamı sakatlayan sıkıcılıkla, monotonluk ve elle tutulur kısırlıkla" (2011: 11) çevrelendiğini düşünür. Bu çevrelenme Özel'i kuşatmakta; anlaşılma, duyulma ve görülme problemi yaşatmaktadır. Zira yaşadığı dönem, "rahma çağdaş terimlerle" yaklaşacak kadar formel ve mekaniktir. Rahim, irfan kültürümüzde doğurganlığı, üretkenliği ve bereketi temsil etmekle beraber, mutlak kudretin de ismi şerifine işaret eder. Sonsuz açılımları barındıran rahma, değerler kategorisindeki yerini önemseyerek ya da içtenlik içeren çağrışımlarla yaklaşmak yerine onu terimlerle açıklamaya, izah etmeye çalışmak, sığlaşma, maddeleşmedir.

Maddeleşme, sığlaşma; belgeleri, mühürleri, imzaları ve kanıtları gerekseyen zihniyetin tavrında yansıma bulur. Her şeyi görüntü düzeyiyle tanımlamak, ispat etmek, kanıtlamak gayreti, insana anlam ve değer empoze eden kutsal akışın önünü tıkar; dünyayı yaşanılabilir bir yer olmaktan çıkarır. Jung'un ifadesiyle "Bir uygarlık ne kadar seküler, maddeye saplantılı biçimde dışarıya dönük olursa, insanların mutluluğu da o ölçüde tehdit altında olacak, anlamsızlık ve amaçsızlık duygusu insanların hayatını o denli sarıp sarmalayacaktır." (Aktaran Sayar, 2013: 81) Jung'un analizindeki anlamsızlık

ve amaçsızlık, Özel'in düşüncesiyle bağdaşır niteliktedir. Zira insan, bir madde değildir; ona ait olan her şey, ispatlanamaz; sadece verilere, resmiyetlere dayalı bu tarz yönelişler, insanı nesneye indirgeyerek her şeyin örtük anlamını ve gizemini bozar. Ezberlenmiş, kategorize edilmiş ve sınıflandırılmış ilişkiler üzerine kurulu bir sistem yaratır. Özel, sistemin yarattığı kaostan rahatsızdır.

Modern dünya, sadece maddeleşen ve sistematikleşen yanıyla Özel'i huzursuzluğa sürüklemeyebilir; Özel, bu dünya içinde cevabını vermediği soruların ve anlamlandıramadığı düşüncelerin kuşatmasında asılı kalır:

Gençken
Peş peşe kaç gece yıllarca
Acıyan, yumuşak yerlerime yaslanıp uçardım
Bilmezdim, neden bazı saatler
Alaturka vakitlere ayarlı
Neden karpuz sergilerinde lüküs yanar
Yazgı desem sanki kötü bir şey dokunmuş olurdu dudaklarıma
Tokat aklıma bile gelmezdi
Babam on beşli olmasa.

(Özel, 2013: 178)

Kimliksel boyutta değer karmaşası yaşayan Özel, içine düştüğü çıkmaza anlam vermeye çalışır. Değer merkezli bu karmaşa, bir bakıma medeniyet buhranının da yansımasıdır. Moderniteyle beraber yaklaşık olarak 150 yıllık süreç içinde sosyo-kültürel bakımdan değişen toplum, gelenek üzerine inşa edilmiş kodları hafızasından yavaş yavaş silmiş, hatta tamamen unutmaya terk etmiştir. Giddens'e göre, "Modernliğin sonucunda ortaya çıkan yaşam tarzları bizi geleneksel toplumsal düzen türlerinin tamamından eşi görülmedik bir biçimde söküp atmıştır." (2012: 12) Giddens'in sosyolojik çıkarımı, Özel'in sorgulamalarında açığa çıkar. Özel, hayatı

sorgularken amaçsızlıkta, boşlukta ve anlamsızlıkta tükenmiş zamanlar görür ve bu zamanları “gençken” ifadesinde sembolleştirir. Gençlik, mutlu bilgisizliğin, aymazlığın ve serkeşteliliğin aktarımıdır; hatalara, günahlara, yanlışlara doğru sürüklenen insanı, kendi şahsında aktaran Özel, geçmişiyile yüzleşerek yaşanmışlıklarından dolayı pişmanlık duyar. Duyduğu pişmanlığı “gençken kaç gece acıyan yumuşak yerlerine yaslanıp uçardım” ifadesiyle anlatır. Tensel ilişkileri önceleyen bakış açısının yozlaşmış tarafına, zaafımıza, cinsel fetişizmle beslenerek duyarsızlaşan algımıza dikkati çeker. Zira bu algı, değerler dünyasında büyük yanılısamaya neden olmuş; “bilmezlik” durumu yaratmıştır. Bilmezlik, sorularına kendisi ve yaşamından ödünçleme yaparak cevaplar bulamayan Özel’in çıkmazında belirginleşir. Çıkmazın sembolik görüntüsü, modernitedir. Fromm, “Modern insanın içine itildiği ilişkiler bütünü onu küçültmüş ve ruhsal açıdan zedelemiş olduğu için kültür yeteneği de çok azaltmıştır” der. (2019: 201) Fromm’un ifadesi, Özel’in bahsettiği yaşama biçimiyle özdeşleştirilebilir.

Modernite, Özel’e göre insanı şablona, taslağa dönüştürmüş; geleneksel söylemi dışlamış, önemsizleştirmiş ve yaşamdan kovmuştur; zira “İnsan maddi tüketime tek taraflı ağırlık vermekle, kendisiyle ve yaşamıyla olan bağı yitirdi. Dinsel inancını ve ona bağlı insansal değerlerini yitirince, maddi değerler üzerinde yoğunlaştı.” (Fromm, 1995: 16) Oysa inançlarımıza bağlı değerlerimiz, geleneklerimiz, cisimleşmekten, yalıtılaşmaktan ve nesneleşmekten insanı kurtararak kimliksel boyutta aidiyet kazandırır; “Geleneksel kültürde geçmişe, önceki kuşakların deneyimlerini içerdiği ve sürdürdüğü için saygı gösterilir ve simgelerine değer verilir.” (Giddens, 2012: 38) Lakin Özel, Giddens’in düşüncesindeki değerler çağrışım dünyasına yabancıdır. Onu anlayacak, kendisine sunduğu gizemi çözecek kadar kazanıma ya da bilgi birikime sahip değildir. Varoluşunun temel sorununa

dönüşen bu durum, "neden bazı saatlerin alaturka vakitlere ayarlı olduğunu" kavrayamayışında ortaya çıkar. "Alaturka vakitlere ayarlı olan saat", ezan ve namaz ritüeline örtük bir göndermedir.

Uhrevi tarafıyla insanı manevi boyutta tedavi ezan, kadim kültürümüzün derinliklerinden gelen sestir; bu sesin ruhumuzda ve hafızamızda yarattığı çağrışım, Özel'i duygu ve düşün dünyasında bir yere götürmez. Aksine "neden" sorularıyla tek başına bırakır. Kemal Sayar'ın düşüncesine göre "Kadim gelenekler, her insanın saygınlık ve değer bakımından biricik olduğunu söyleyerek her birimize sonsuz değer atfeder." (2013: 47) Fakat Sayar'ın ifadesindeki geleneğe ait söylem, Özel'i bir yere taşıyamadığı için o, saygınlık ve değerden yoksundur. Bu yoksunluk, namaz ve ezanın yanı sıra, "karpuz sergilerinde yanan lüküsü" de içselleştirememesine neden olur. Zira tercih ettiği yaşam biçiminden ötürü kökensel bağlarında var olan değerleri, bilinçaltında bastırmış, dışlamış ve aşağılamıştır. Lakin Özel, sorgulayışlarıyla beraber bu değerlere örtük şekilde yönelmeye başlar; onu yönelişe iten temel sebep, günah ve suçluluk psikozundan arınma ihtiyacıdır. Bu ihtiyacının tezahürüne rağmen Özel, inanmakla reddetmek arasında sıkışıp kalır; "yazgı desem sanki kötü bir şey dokunmuş olurdu dudaklarıma" sözlerinde cisim bulan bu sıkışmışlık, kader kavramına yönelik mutlak sorgulayıştta yansıma bulur. Çünkü akli önceleyen modernite, ilk olarak kaderi reddetmiştir. Anthony Giddens;

"Modern toplumsal hayat ve kültürün doğası dikkate alınrsa, günümüzde kaderi gelecekteki olayların müdahaleye açıklığının karşısına koyma eğilimindeyiz. Kader önceden düzenlenmiş bir determinizm biçimi olarak alınır ve modern bakış açısıyla karşıtlık içindedir. Kadercilik modernitenin reddi, yani olayların gelecekte almaları gereken yönde ilerledikleri görüşü lehine kontrollü bir gelecek yöneliminin reddedilmesidir" der. (2014: 144)

Giddens'in bahsettiği durum, Özel'in/dönemin ruhunu yansıtır. Kader, geleneksel değerleri kavram boyutunda temsil eder. Kaderin kendi hafızasındaki, hayatındaki yerini araştırırken bocalayan, şaşırıp kalan Özel, geleneksel unsurları ve unutulmaya yüz tutmuş tarihsel dönemi babası aracılığıyla hatırlamaya çalışır. "Tokat aklıma bile gelmezdi, babam on beşli olmasa" cümlesiyle aktarılan bu hatırlama biçimi, kendisine yönelik örtük eleştiri olmakla beraber, milli ülküye canları pahasına sahip çıkan yaşamsal atılıma vurgu yapar. Çok genç yaşta olmalarına rağmen özgürlük adına mücadele eden neslin ruhunu babasıyla yansıtan Özel, bu neslin varoluşsal serüvenini tesadüfi şekilde anımsar. İnsanın kendisini yeniden kuran gücü, tesadüfen anımsaması, nesneleşmeye ve yabancılaşmaya işaret eder.

Modernitenin varlık sancısı yaratan diğer görüntüsü, gölge metaforuyla yansıtılır. Gölge, karanlık, boş bir silüettir; somut bir gösterge olmaktan çıkan gölge, toplumun tanımlayıcı bir modeline dönüşür:

İnsanın gölgesiyle tanımladığı bir çağda
 Marşlara düşer belki birkaç şey açıklamak
 Belki ruhların gölgesi
 Düşer de marşlara
 Mümkün olur babamı
 Varlık sancısıyla çağırarak

(Özel, 2013: 178)

İnsani özü yutan modernitenin sınırlayıcı tarafı, Özel'in gerçeklik endişesi taşımasına ve arayışına neden olur; daha refah, daha mutlu ve daha özgür hayat vadederek tüm değerlerimizin içini boşaltan modernite, dayattığı rollerle insanı gölgeye dönüştürmüştür. İbrahim Tüzer'e göre "Gölgesiyle tanımlanan bir insan, artık kendi ışığını kesmekte ve "kendi tuzağına düşerek" gölgesi tarafından

ele geçirilmiş olmaktadır.” (2012: 254) Tüzer'in ifadesindeki tuzak, modernite olarak düşünülebilir. Aslımızı tutsak edip, karanlık yansımamızı esas alan modernite, insanı kendinden uzaklaştırır. Zira gölge, kendisi olmaktan çıkıp, aslı olmayanı yansıtan insana atıftır; gölgenin insana atfedilmesi ve insanın boşluk üzerinden tanımlanması, varoluşundaki müphemliğe ve değersizliğe işaret eder. Değer boyutundaki müphemliğin büyüklüğü karşısında ürken ve savunmasız kalan Özel, iki farklı kurtuluş reçetesine tutunur. İlki marşlardır; marşlar, uyku halinde olan insanı kendi gerçekliğine çağırır ve kitlesel boyutta uyanışı sağlar. Marşların öznesi ise, insan değil, ruhlardır. Ruhların gölgesiyle babasını şimdisi'ne çağırın Özel, geçmişe ait değere sığınır. Çünkü dönem, insan gerçekliğini reddederek gölgeleri öncelediği için Özel'in algısında memnuniyetsizlik yaratır. Memnuniyetsizlik, “varlık sancısında” yansıma bulur. Varlık sancısıyla babasını çağırın Özel, aslında yaşam serüvenini kendisi olarak gerçekleştiren iradenin/babasının gücünü ve enerjisini içselleştirmek arzusundadır:

Dokunduğum banknotlardan tiksilmeyi itiraz
Nakışsız yaşamakları
Silahlanmak sayarak
Çıkardım
Boğaza tıkanan lokmanın hartasını
Çıknımda güneşler halka dağıtmak için
Halkı suvarmak için bin saçlarımda bin ırmak
İhtirdim caddeleri meğerki mezarlarmış
Hazırmış zaten duvar sıkılmış bir yumruğa
Fly Pan- Am
Drink cola-cola

(Özel, 2013: 179)

Özel, modern zamanların kişiliğimize yönelik yoğun baskısı üzerine insanı düşündürmek ister. Meta fetişizmini yücelterek

kaba iştihası ve yayılma şehvetiyle kendisine yaşam alanları yaratan modernite, “banknotlarla” varoluşumuz üzerindeki hâkimiyetini sürdürür. Fromm’un “Çağdaş insan, (...) kendisini makinanın çarkına dönüştürmüş, karnı tok, sırtı pek ama özgür bir insan değil de bir robot haline gelerek özgürlüğünü yitirmek yönünde ilerliyor.” (2008: 1) ifadesi, Özel’in eleştirdiği durumla örtüşür niteliktedir. Maddenin hâkimiyete sorgulayıcı tavırla yaklaşan Özel, insani özü değersizleştirerek sadece alınıp satılma üzerine kurulu dünyayı iğreti bulur ve kendisine dikte ettiği yaşam tarzını mutlak şekilde başkaldırır. Albert Camus “Her başkaldırı edimi bir değeri korumaya yönelir” der. (2010: 22) Camus’un bahsettiği başkaldırımı gerekçelendiren değer, “nakışsız yaşamaları silahlanan” Özel’in tavrında yansıma bulur.

Nakışsız yaşamalar, gösteriye ve şatafata dayalı yaşamların aksine sadeliğe, yalınlığa ve samimiyete yönelidir. Mutantan boyutuyla gösteriye dayalı yaşamlara radikal bir tavırla karşı çıkan İsmet Özel, bezeksiz yaşamları kuşanır. Bezeksiz yaşamlar, “boğazına tıkanan lokmanın hartasını” çıkarmak için kendisine güç veren sığındığı kurtuluş reçetesidir. Boğazına tıkanan lokma, somut gösterge değil, mutlak endişenin öne sürümüdür. Zira Özel, kontrolsüz büyüyen ve değerleri istila eden tehlikenin farkındadır. Aslını kaybederek sahteliğe, nümayişe inanan insanı, içine düştüğü tuzaktan, yanılığdan kurtarmak için “çıkınında güneşler” taşıyan Özel, modernite gibi insanı özü yutarak karanlık zamanlar oluşturan sisteme, aydınlığı kuşanarak karşı durur. Güneş, aslında insanın kendisini yeniden görmesi, fark etmesi ve hayatına yeniden biçim vermesi için Özel’in inşa ettiği dünya düzenidir; lakin o, bu dünya düzenine insanları çağırarak için şehrin caddelerini dolaştığında mezarlar görür.

Mezarlıkta yansıma bulan insan, proje ya da taslak kişiye dönüştürülerek öldürülmüştür. Ölüm, biyolojik boyutta değil, modernitenin koşullandırmasına biat ederek metalaşmanın

akışına kapılan insanın yaşadığı kimlik krizinden kaynaklanır. Fromm'undüşüncesine göre "Kimlik krizi, temelde insanoğlunun giderek artan yabancılaşmasından ve maddeleşmesinden kaynaklanmaktadır ve kişinin tekrar yaşama dönmesi, tekrar etkin hale gelmesi ölçüsünde çözümlenebilir." (1995: 97) Fromm'un bahsettiği maddeleşmeye ve yabancılaşmaya dayalı kimlik krizi, "Pan am şirketiyle uçunuz, kola içiniz" söylemine tapınan insanın tavrında yansıma bulur.

Değerler Dünyasında Bozulma ve Çürüme

Değerler dünyasındaki bozulma ve çürümenin temel nedeni, yabancılaşmadır. Cevizci'nin ifadesiyle "yabancılaşma, kişinin kendi benliğiyle ya da zihin halleriyle, kendisi arasına duygusal bakımdan mesafe bırakması durumu, kişinin gerçek beniyile olan içsel temasını yitirdiğini anlamasının sonucu olan kendinden kopma halidir." (2000: 359) Cevizci'nin tanımında yer aldığı gibi Özel'in ben'iyle arasındaki duygusal mesafenin koptuğu ve içsel temasın yok olduğu görülür. Bu durum, tam anlamıyla yabancılaşmanın yansımasıdır. Pragmatik kaygıların ve maddi yönelimlerin insanı şey'leştirdiği dünyaya, kendi deneyimlerimden bakan Özel, hassasiyetlerin, inceliklerin ve güzelliklerin üzerine düşen gölgeyi görür. Gölgenin kişileşmiş biçimi, baba olarak düşünülebilir. Baba, içtenlik imgesi değil, günübürlük endişelerin ve faydacı bakış açısının karakteristik yansımasıdır:

Meyan kökü kazarmış babam kırlarda
Ben o yaşta koltuğumda kitaplar
İşaret parmağımda zincir, cebimde sedef çakı
Cebimde kırlangıçlar çılgınlık sayfaları
Kafamda yasak düşünceler, Gide mesela
Kar yağarken kirlenen bir şeydi benim yüzüm.
Her sevinç nöbetinde kusmak sunuldu bana
Gecenin anlamı tıkansın diye ıslık çalar

Resimli bir kitaptan çaldım hayatımı
 Oysa her gün merkep kiralayıp kazılan kökleri
 Forbes firmasına satan babamdı.

(Özel, 2013: 178)

Yukarıdaki ifadeler, değersizleşmeye yönelik mutlak eleştirinin öne sürümüdür. Değersizleşme, değişen dünya düzeni karşısında kendisi olarak kalamayan ve sadece somut boyutta yaşama endişesi taşıyan insanda cisimleşir. Richard Sennet, bu durumu, "karakter aşınması" olarak adlandırır ve "kapitalizmin insan karakterine yönelik saldırısı" (2010: 7) biçiminde değerlendirir. Sennett'in çıkarımında yer alan karakter aşınmasının kişileşmiş hali, Özel' e göre babasıdır. Bir önceki metinde savaştı ve mücadelecı ruhun izdüşümlerini taşıyan baba, modern hayatın getirisiyle değişmiş, kendisini güvende hissetmek ve daha iyi koşullarda yaşamak için çıkarıcı zihniyete hizmet etmiştir. Giddens'in "Güven, çoğu kez faydacı kabulde iç içe geçer: faydacı kabul, insanın modern kurumlarla yaptığı bir tür pazarlık girişimidir." (2014: 38) ifadesi, Özel'in eleştirisiyle örtüşür. Giddens'in analizi, yani faydacı kabulde pazarlık girişimi, babanın şahsında yansıma bulur. Baba, idealist ülkünün kişileşmiş biçimi iken, nesnel ve maddesel düzeyde hayatı kavrayışı ve yorumlayışı, kendi özünü yitirmesine ve yabancı biri olmasına neden olur.

Yaşamı sadece alıp satmaya dayalı ticari kazanca indirgeyen sistem, babasını da esir almış sahip olma ve kazanma tutkusundan başka her şeyi görmezleştirmiştir. Fromm'a göre "Sistemlerin yaşayabilmesi için insan ve onun değerleri yerini ekonomik gelişimin çarkına bırakmıştır." (2019: 11) Babası bu çarkın işleyicisine dönüştüğü için onun benimsediği düzen ve anlayış, Özel'e çok uzaktır; zira o, insanı esas alan yaşamı benimser. Herbert Marcuse, "İnsan emeği, değer yasası uyarınca metalar üreten bir meta olmak yerine, özgürlük yasası uyarınca insani ihtiyaçların karşılanması için üretim yapabilir"

der. (1972: 31) Marcuse'un ifadesi, Özel'in bakış açısıyla ortak bir paydadadır. Oysa babası, güce, erk'e dayalı tapınma kültürünü önceleyen ve insanı yabancılaştıran kapitalist dünyada yer alır. İsmail Tunalı'ya göre "Yabancılaşmanın en yoğunlaştığı toplum düzeni, kapitalist düzendir." (2003: 112) Özel ve kapitalizm arasındaki çatışma, tüm yönleriyle bababen ikileminde aktarılır. Babasıyla arasındaki ışık yılı mesafeleri aşamayan Özel, "tecimleşen hayatlar" yerine kendisine özgü olanı seçer.

"Cebindeki kırlangıçları, sedef çakıyı, işaret parmağındaki zinciri ve yasak düşünceleri" kendilik değeri gibi ödünçleyerek sisteme başkaldırır. "Zincir, sedef çakı ve yasak düşüncelere" temayül, başkaldırının izlerini taşır. Gündoğan'a göre "Başkaldırmak bir gerçekliğe, gerçekliğin ortaya koyduğu değere protestoda bulunmaktır." (2018: 145) Bilhassa yasak düşüncelerde yansıma bulan protesto, Gide sembolünde açığa vurulur. Andre Gide, kendi döneminde aykırı düşüncelerinden dolayı sansürlenmiş bir yazardır; Özel'in algısında yasaklanmış birinin hâkimiyeti ve onu içselleştirmesi, iç dünyasından kaynaklanır. İç dünyasında dindiremediği kaos, Gide'ye yönelmesine neden olmakla beraber, karşı çıkışlar, isyan ve kavga şeklinde kendini dışa vurur. Özel, huzursuzluğu dindirmeye çalışsa da, benimsediği değerlerin kendisini mutlu etmediğini ve tüm aykırı davranışların huzursuzluğunun asıl nedeni olduğunu düşünür.

Huzursuzluk, "kar yağarken kirlenen bir şeydi yüzüm, her sevinç nöbetinde kusmak sunuldu bana" ifadesinde yansıma bulur. Kar, sembolik açıdan incelendiğinde beyaz rengiyle bozulmamış, yıpratılmamış ve kirlenmemiş zamanlara işaret eder; lakin kar, tüm olumlayıcı gücüne rağmen Özel'i rahatsız eder. Bu durum, masumiyetini yitirmiş yaşanmışlıklarından kaynaklanır; "sedef çakının, zincirin ve yasak düşüncelerin" dokunuşuyla kirlenen hayat, sevinçleri ve mutlulukları bile "kusmak nöbetlerine" çevirir. Kusmak, sefahat, sefalet ve ahlaki

boyuttaki düşmüşlükle örülü olan geçmişin yansımasıdır. Travmatik acıya ve pişmanlığa dönüşen geçmiş, saadet dolu zamanların sesini susturarak güzelliklerin üzerine iriteliği ve iğretiliği akitir.

Kar ile kirlenmenin, mutlulukla kusmanın ruhunda yarattığı kargaşaya karşı kurtuluş yolları arayan Özel, karanlık zamanlara karşı ıslık çalar. Karanlık zamanlar, niceliksel boyutundan çıkıp gecede belirir. Özel, gecenin kendisini çılgınlıklara sürükleyen kışkırtıcı etkisini durdurmak için sesler çıkartır. Örtük savunma biçimi olarak değerlendirebileceğimiz ses, aslında kuşatması altında kalmaktan korktuğu geçmiştir. Beatriz Sarlo'nun deyimiyle, "Geçmişin geri dönüşü her zaman kurtarıcı bir hatırlama anı değildir." (2012: 1) Yaşanmışlıklarından/geçmişinden kaçarken kendisine yeni bir hayat kurmak isteyen Özel, "resimli kitaplara" başvurur. İnsanın kendisine ait olanı inşa ederken resimli kitaplara yönelmesi, tam anlamıyla yabancılaşmaya işaret eder. Fischer, "Tecimleşen kapitalist dünya içinde yaşayan insan hem bu dünyaya hem de kendisine yabancılaştı" der. (1974: 143) Fischer'in bahsettiği yabancılaşmanın örneği olan resimli kitaplar, kalıplaştırarak tek formata indirgenmiş, sahilliği, gerçekliği zedeleyen formlardır. Sistemin yanılmalara ve aldanışlar üzerine kurulu yanını açığa vuran resimli kitaplar, süslü, şaşalı görünümüleriyle Özel'in tek referansı olur. Çünkü Özel, hayatına baktığı zaman, metanın güdümünde sıkışmış baba; suçluluk duygusuyla beliren mazisini görür. Mazi ve baba rol ödünçleyebileceği değer mekânları olmaktan çıkmıştır; bu nedenle Özel, resimli kitaplar gibi sanal ve yapay olana başvurur. İnsanın kendisini nesne ile tanımlaması, değerler dünyasındaki bozulmaya ve çürümeye vurgu yapar:

Budur

İşte bir daha korkmamak için korkmaz görünen korku

İşte şehirleri bayındır gösteren yalan

İşte mevsimlerin değiştiği yerde buharlaşan
Kelepçeler, sürgünler, gençlik acılarıyla
Güç bela kurduğum cümle işte bu;
Ten kaygusu yüklü ağır bir haç taşımaktan
Tenimin olanca ağırlığı yok oldu

(Özel, 2013: 179)

Kandırmaca mantığına dayalı sisteme tahammülsüzleşen Özel, insanın yok oluşa doğru nasıl sürüklendiğini bilir. "Korkmamak için korkmaz görünen korku", yok oluş kaygısının yansımasıdır. Simmel'in "İnsanın iç güvenliği'nin yerini modern hayatının hercü mercinden, heyecanından, doğan belirsiz gerilim, gizli huzursuzluk ve çaresizce bir telaş alır." (2012: 21) şeklindeki analizi, Özel'in bahsettiği düzenle özdeşleşir. Kendi ürettiği sistem tarafından yutulma kaygısı taşıyan insan, kaygısının gerçeğe dönüştüğünü görür ve korkar. Zira gösterişe ve dışsallığa dayalı yapısıyla insanı yapay nesnelere boğan sistem, "şehirlere bayındır gösteren yalanıyla" aldatıcıdır. Değişen dünyayla beraber refah seviyesinin ve yaşam standartlarının da iyileşeceğini düşünen insan, kalabalıklaşan, yığınlaşan şehirlere kendini mahkûm etmiş, modern hayatın dağdağasından, keşmekeşinden ve karmaşasından kurtulamamıştır. Gerçekliği görmezleştirerek sahte görüntüler sunan düzen, şehirlere bayındır gösterir. Bayındır, "gelişip güzelleşmesi, hayat şartlarının uygun duruma getirilmesi için üzerinde çalışılmış olan, bakımlı, imar edilmiş yer" (TDK, 2005: 226) anlamına gelmesine rağmen şehirlere, çarpık, bozuk ve renksiz silüetiyle boşucudur. Selçuk Timur'un ifadesiyle "silikleştiren yoğun imgeleriyle kent mekânı, benliği alabora eden akışkanlığına bağlı olarak zamanın bunaltıcı boyut kazandığı bir yaşam alanıdır." (2017: 246) Özel, Timur'un tespitindeki yaşam alanının etkisini derinden hisseder. Daha çok kazanç mantığının aracı haline dönüştürülen şehir, insanı büyük ürküntüye sürükler.

Kasvetin, kaosun ve büyük didişmenin izlerini taşıyan şehir, gün geçtikçe tuğlalaşır, betonlaşır. Şehirlerin betonlaşan, tuğlalaşan tarafı, zamanla insana sirayet eder; çünkü mekân ile insan arasında çok yakın bir ilişki vardır. İlişkinin kişileşmiş yüzü, Özel'in yaşamında yansıma bulur. Tıpkı şehirler gibi sureti bozulan, kişiliksiz, kimliksiz metaa dönüşen Özel, bu durumu "ten kaygusu yüklü ağır bir haç" taşımakla aktarır. "Ten kaygısı yüklü ağır haç", yabancılaşmanın sembolik boyuttaki tezahürüdür. Ten kaygısı, bedensel boyuttaki hazların, tatmin ve doyum duygusunun izlerini taşır; bu kaygıyla yüklü ağır haç ise, aidiyet duygusunu boşlukta bırakan değer dünyasının yansımasıdır. Zira "haç", inanç biçimimize aykırı bir semboldür; insanın kendi oluş'unu tarihsel kazanımları ya da bin yıllık kültürün sesi yerine yabancı değerler üzerinden tanımlaması, hem kişilik düzleminde hem de kültürel boyutta yaşanan çözümlüşe işaret eder. Çözülüşün ruhunda yarattığı travmaya dayanmakta zorlanan Özel için her şey, büyük bir yüke dönüşür:

Şahlanan grevler için kakhahalarım küstah
Bakışlarım beyaz bulutlara karşı obur
Marşlara ayarlanmak hevesindeki sesim
Gider şehre ve şaraba yaltaklanarak

(Özel, 2013: 178)

Benimsediği/inandığı değerler sistemine müstehzi tavırla yaklaşan Özel, yozlaşmanın kişileşmiş biçimi olduğu için her şeye karşı umarsız ve duyarsızdır. Duyarsızlık, "şahlanan grevlere küstah kakhahalarla" tepki vermesinde yansıma bulur. Dönemin hâkim ruhunu yansıtan grevler, sisteme yönelik başkaldırı niteliği taşır; lakin Özel, grevleri faydasız ve boş çaba olarak düşündüğü için alaysı tavırla karşılık verir. Kendisinin de içinde bulunduğu düzeni, bir anda dışlaması ve hakir görmesi, şehrin ve şarabın cezbedici ve kıskırtıcı tarafına yönelişinden kaynaklanır.

Debdebenin, gösterişin ve sefahatin mekânsal durağı olan şehir, sarsılmaz inançla bağlı olduğu değerleri bir anda alaşağı etmiş, Özel'i maddeleştirmiştir. Maddeleşmenin ahlaki dokuyu çürüten kirli yüzü, "şaraba yaltaklanma" ifadesinde cisimleşir. Şarap, bir tür afyonlanmadır; sağduyumuzu yok eden, mevcut olanı görmezleştirerek sanal görüntü sunan şarap, yanıltıcıdır. Zayıf ve güçsüz kişilikleri güdümüne alarak yönlendirir ve Özel'in de yaşamında yansıma bulan yaltaklanma gibi problematik bir yabancılaşma süreci doğurur. Fischer'ın "kendisine yabancılaşan insan, kendisini bir fetiş, bir maske, ürkütücü bir yaratık olarak görmeye başlar." (1974: 127) şeklindeki bakış açısı, Özel'in dünyayı algılayış biçiminde ortaya çıkar. İnsanın varlığını "yaltaklanma" gibi haysiyet/erdem duygusunu tahrip eden tavırla açıklaması, değer dünyasındaki bozulmaya ve çürümeye gönderme yapar. Kemal Sayar'a göre "günümüz maddeci kültüründe değer ve onur gibi kavramlar, pek uçucu, bir o kadar da aşınmış, dolayısıyla bir insana rehberlik edemez hale gelmiştir." (2013: 83) Bu nitelikteki yabancılaşma, sadece şahlanan grevleri değil, "marşlara ayarlanmak hevesinde olan sesini" de susturur. Marşlara ayarlanmak hevesinde olan ses, isyana, topyekûn protestoya ve haykırışa yönelen bakış açısıdır. Ruhu bu bakış açısına ve isyan niteliği taşıyan grevlere çok yakın olsa da sürüklendiği yabancılaşma, inançlarını ve değerlerini zedeler. Oysa Özel'in sahih duruşu, "şahlanan grevlerde, marşlara ayarlanan sesinde" ortaya çıkar; zira Özel, bunları "beyaz bulutlar" olarak değerlendirir. "Beyaz bulutlara karşı obur" oluşu, aslında bu mücadelenin sürekliliğine, devamlılığına yönelik örtük özlemini dile getirir. Lakin Özel özlemini gerçekleştirmek yerine, bastırıldığı, gizlediği ve olmak istediği ben'ine ironik ve eleştirel tavırla yaklaşarak "yaltaklanma" gibi insanlık onurunu zedeleyen, küçük düşüren davranışla kendisini yok etmeyi seçer.

Değerler dünyasındaki çürümenin ve yabancılaşmanın diğer görüntüsü, toplumun bakış açısıyla yansıtılır:

Ezan sesi duyulmuyor haç dikilmiş minbere
 Kafir Yunan bayrak asmış
 Camilere her yere
 Öyle ise gel kardeşim
 Hep verelim el ele
 Patlatalım bombaları
 Çanlar sussun her yerde
 Çanlar sustu ve fakat
 Binlerce yılın yabancıısı bir ses
 Değdi minarelere: Tanrı uludur Tanrı uludur
 Polistir babam
 Cumhuriyetin bir kuludur

(Özel, 2013: 179)

Kuşatma altında olan toplumu, ortak ülkü etrafında toplamaya çalışan Özel, değerlerin koca tehditle çevrelendiğine dikkatimizi çeker; “ezan sesi duyulmuyor, haç dikilmiş minbere”, “kâfir Yunan bayrak asmış, camilere her yere” sözlerinde yansıma bulan bu tehdit, kimliksel boyutta yok oluşun ifadesidir. Ezan, zamanla sınırlandırılmış ritüel olmaktan çok, müşterek akışın manevi boyutunda buluşma/varolma biçimidir; bu sesin susturulması ve tutsak edilmesi, minberlerimizde bize ait olmayanı konuşlandırır. Bize ait olmayan “haç” sembolüyle aktarılır. İslami dünya görüşüne aykırı olan bu durum, Özel’i içten içe rahatsız eder; rahatsızlığın boyutunu artıran şey ise, bayraklarımızın indirilmesidir. Oysa bayrak, kimliksel düzeyde özgürlüğü temsil eder; özgürlüğün yabancıının tasallutuna uğraması, büyük tehlikenin işaretidir. Özel, tehlikeye karşı, yeniden var olma refleksi hareketine geçirmek ister ve toplumsal hafızaya seslenir; “hep verelim el ele, patlatalım bombaları” seslenişin dilsel göstergesidir. Fakat varoluş mücadelesinin üzerine kültürel boyutta değişim bir gölge gibi düşer; ezanlar duyulmaya, bayrağımızın dalgalanmaya, çanlar

susmaya başlar. Lakin Özel, huzursuzdur; huzursuzluğu besleyen neden, ezanların aslından, özünden uzaklaşmasıdır. Nice asırlık geçmişçi olan ezanların bir anda Türkçe okunmasını "binlerce yılın yabancı bir ses" ifadesiyle eleştiren Özel, bu yabancılığı dayatan sistemi örtük biçimde sorgular. Sorgulamanın kişileşmiş biçimi, babadır. İbrahim Tüzer'in "Şair, toplumun Cumhuriyetin kurulduktan sonraki serüvenini şiirselleştirip ironik bir tarzda dikkat çekmeye çalıştığı yabancılığa işaret ederken kullandığı özne, "baba"dır." (2012: 55) tespiti dikkate alındığında baba, sistemin sorgusuz, sualsiz uygulayıcısıdır. Zira Özel, babasını yaptırımları yerine getiren ve sadece kendisine söyleneni yapan, karşı çıkışları, itirazları olmayan bir kul olarak değerlendirir.

Değişimin Sembolik Yüzü: Amentü

Amentü, "Arapça "inandım" anlamına gelen ve İslamiyet'in temel inançları olan "Allah'a, onun meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, kadere, hayır ve şerrin Allah'tan geldiğine inanmayı dile getiren söz[dür]" (TDK, 2005: 89) Özel'in hayatında kökten değişime gönderme yapan Amentü, varoluşuna yönelik en derin hakikati çağırır. Benimsenmiş doğruları ve kabulleri sembolik düzlemde yansıtır. Lakin Özel, doğruları ve kabulleri ani ve tesadüfi şekilde elde etmez. Büyük çatışmalar, sorgulamalar ve arayışlar neticesinde erişilen Amentü, değerler dünyasındaki değişimin öyküsüne işaret eder. Değişim, o zamana kadar savunulan yaşam biçiminin topyekûn protestosu ve reddi olduğu için zor ve sancılıdır. Zira Özel, şiirin hemen hemen bütün mısralarında sancılı sürecin izlerine yer verir. Hakikat arayışına yaşadığı hayatın uyum sağlamadığını, zihnini meşgul eden sorulara cevap vermediğini, yetersiz kaldığını fark eden şair, her şeye yeniden yön vermek ister. Özel;

"Ben bilgiye bir açılım, bir genişleme ve öğrendiklerimle dünya üzerindeki varlığımı anlamlandırma imkânı olduğu için rağbet ediyorum. Fakat bilgi olarak karşıma çıkan dünya görüşleri önce yeni bir ufuk göründükleri halde, sonradan sadece kendi kanallarında seyretmek şartıyla yararlanılacak bilgiler sunduklarını itiraf eden diktatörler haline dönüşüyorlardı. Oysa benim birinci derecede önemseydiğim herhangi bir dünya görüşünün bayrağının yükseltilmesi değil, kendimle birlikte yaşadığım insanlara ve mümkünse bütün insanlığa iyileştirme getirecek bilgilere varmak, bu bilgileri geçerli kılan düşünme yollarını açık tutmaktır" Der. (2014: 87)

Bütün insanlığı iyileştirecek düşünme yolu Özel' e göre, salt bilgiden ibaret olan materyalist dünya görüşü değil, İslami tefekkürdür. Özel, İslami tefekkürün hayatındaki yerini şöyle yorumlar:

"Kuran nazil oldu ve neyi bilmenin insana ne yüklediği ortaya İslam'la çıktı. Müslümanlar arasına katılmak hayatın bir hediye olduğunu görmenin yolunu açtı. Hayatın özüne yerleştirilenin hidayetimize vesile teşkil ettiğini vahdet dini ile bildik. İslam'a girmekle hakka riayetini ancak herkesin mükellefiyetlerini yerine getirdikçe gerçekleştirdiğini kavrayabildik. Aksi hale müncer oluş, cahillere düşer. İnsan sorumluluktan uzaklaştıkça özüne yabancılaşır." (2014: 13)

Sorumluluk ve değer bilinciyle ilişkilendirilen İslam, bilhassa yabancılaşma sorununa karşı sağlam bir manevi dayanaktır. Korkmaz'ın deyimiyle "Modernleşmenin getirdiği yabancılaşmaya başkaldıran şair, İslami değerleri kimliğin en özgün ve işlevsel koruyucusu olarak görür." (2004: 296) Korkmaz'ın ifadesinde belirttiği gibi kimliğinin en özgün ve işlevsel koruyucusuna dayalı yaşama biçimi, geçmişinden tamamen soyutlanıp iyileşmek isteyen Özel'in yeniden oluş'a vurgu yapmakla beraber, babanın şahsında yansıma bulur:

İnsan

Eşref-i mahlûkattır derdi babam

Bu sözün sözler içinde bir yeri vardı
Ama bir eylül günü bilek damarlarımı kestiğim zaman
Bu söz asıl anlamını kavradı
Geçti çıvganların, çıbanların, reklamların arasından
Geçti tarih denilen tamahkar tüccarı
Kararmış rakamların yarıklarından sızarak
Bu söz yüreğime kadar alçaldı
Damar kesildi, kandır akacak
Ama kan kesilince damardan sıcak
Sımsıcak kelimeler boşandı
Aşk için karnıma ve göğsüme
Ölüm için yüreğime sürdüğüm ecza uçtu birden
Aşk ve ölüm bana yeniden
Su ve ateş ve toprak
Yeniden yorumlandı.

(Özel, 2013: 180)

Sembolik boyutta kendini tanıma ve yeniden görme biçiminin yansıması olan metinde Özel, hayata anlam ve değer kazandıran temel gücün insan olduğuna inanır. Ve bu düşüncesini, "insan eşref-i mahlûkattır derdi babam" sözleriyle aktarır. Yaratılmışların en şerefli olma mertebesi, Özel'in aklına "bir eylül günü bilek damarlarını kestiği zaman" gelir; bilek damarlarını kesmek, tipik bir intihar psikozuna vurgu yapar. Durkheim, "İntihar, yaşama önem vermeyen insanın umutsuzluğundan doğan bir edimdir" der. (2013: 4) Özel'in yaşama bakışını, Durkheim'in çıkarımında yer alan önemsizlikten duygusundan kaynaklandığını söyleyebiliriz. Zira Özel için yaşam, kaos ve keşmekeşiyle gayya kuyusudur; "dünyaya gelmek, saldırıya uğramaktır. Yaşıyor olmak, savaşıyor olmaktan başka bir şey değildir; son nefesimizi verdiğimizde bize yapılan ilk saldırıyı tamamen püskürtmüş

oluruz.” (2014: 9) Onun için anlamsız ve değersiz görünen yaşam sonlandırılmalı, iç hezeyanı, umutsuzluğun kuşatması yok edilmelidir; yok olmak için Özel, intiharı seçer. Bronner’a göre “İntihar, mutlak bir anlam kaynağına duyulan ihtiyaçtan ve anlamsız bir dünyanın sessizliğinden kaynaklanan varoluşsal bir ümitsizlik eylemidir.”(2015: 53) Lakin Bronner’in analizinde yansıtılan ümitsizlik, babasından duyduğu sözle bağdaşmaz. Çünkü en şerefli varlık olan insan, inancına tutunarak en zor ve sıkıntılı zamanlarda bile içine düştüğü buhranı aşma kudretine sahiptir; bu nedenle insanın bilerek ve isteyerek yaşamından vazgeçmesi, mümkün değildir. İç dünyasında büyük paradoksa dönüşen bu durum, babasını içselleştirmesiyle çözülür. Manevi anlamdaki anımsama biçimi, bozulan, değersizleşen ve tükenişe doğru sürüklenen dünyaya karşı hafızasında mutlak huzura ve güvene dönüşür; huzurun ve güvenin kavramsal içeriği İslam’da yansıma bulur; “Ben bugün Kuran’a bağlanmakla varoluşsal güvenliğime kavuştuğum inancındayım. İslam benim için bir şifadır. Yaralı olmayan veya yarasını tanımayan bir şifadan nasibini alamaz.” (Aktaran Kalkan, 2010: 169) diyen Özel, asıl anlamını kavramaya başladığı hayata mutlak bir yöneliş içindedir. Kendisini en ümitsiz anda yakalayan ve insan oluşun önemini idrak ettiren düşünce, geçmişinin olumsuzluklarıyla kuşatılmış olsa da Özel, “çıvganların, çıibanların, reklamların arasından geçerek, kararmış rakamların yarıklarından sızarak” “eşref-i mahlûkatta” açılmaman varoluş amacına erişir.

“Çıvganlar, çıibanlar, reklamlar, kararmış rakamlar”, değer istismarına neden olan yaşanmışlıkların sembolik görüntüleridir; modern dünyanın memnun etme vaadine kapılarak yanılan mutsuz ve endişeli bilinçlerin somut aktarımlarıdır. Özel, iğreti yüke dönüşen ve kirlenmişlik, boşluk duygusu yaratan bu yaşama biçimine İslami değerleri referans alarak itiraz eder. Zira İslami değerler, özünden gelen sestir; sesin söze dönüşmesi ve şaire ulaşması, hem

huzursuz ruhunu dinginleştirir hem de kendisi olma arayışına cevap niteliği taşır. Anthony Giddens, "Dini değerler, birden çok anlamda, güvenin bir aracıdır" der. (2012: 91) Bu güvene eriştiği an Özel, "kesilen damarlardan kan aktığını" görür; akan kan, geride bırakılan, vazgeçilen hayatıdır. Kanın vücudundan boşalmasıyla duyduğu sesi/sözü içselleştiren Özel, eşref-i mahlûkatta saklı olan gizemi çözer ve kendisini kuşatan sınırsız kelimelerin anlamını kavrayarak hayatı "yeniden yorumlar."

Yeniden yorumlamanın su, ateş ve toprakta öncelik kazanması, dikkat çekicidir; hakikatini dünyaya nizam kazandıran kültürle izah etmek, İslami düşünceye örtük bir gönderme olarak düşünülebilir. Varoluş biçimine atıfta bulunan unsurlarla Özel, bir bakıma kendini tanıır. Kanter'in ifadesiyle;

"Varlık, kendi oluşunu dünyalık yaşamın ötesinden sonsuzluğa doğru taşıyan sürekli bir akıştır. Bu akışı anlamlandırmak isteyen insan, kendi varlığıyla birlikte diğer varlıkları da tanımak arzusundadır. Kendi varlığını öteki varlıklarla birlikte tanımlamaya, anlamlandırmaya çalışan insan, yaradılışının özünü ulaşmayı amaçlar. Bu amaç yolunda ise kendi özünü, cevherini teşkil eden maddeler üzerine yoğunlaşır. Kendi özünü oluşturan töz ile bu noktada karşılaşan insan, bu tözlerin dünya üzerindeki diğer varlıklardaki durumunu da keşfeder." (2018: 111)

Kanter'in izah ettiği varlık zincirindeki yerini idrak etmek isteyen Özel, hafızasında var olan babasına ait çağrışımlara başvurur:

Hayat

Dört şeyle kaimdir, derdi babam

Su ve ateş ve toprak.

Ve rüzgar.

Ona kendimi sonradan ben ekledim.

Pişirilmiş çamurun zifiri korkusunu

Ham yüreğimin pütürlerini geçtim.
 Gövdemi alemlere zerk ederek
 Varoldum kayrasıyla varedenin
 Eşrefi mahlukat
 nedir bildim.

(Özel, 2013: 180)

Alıntı metin, dünyayı kendinde deneyimleyerek varoluşunu onaylamak isteyen Özel'in bakış açısını yansıtır. Kendini bulma ve tanıma amacıyla olan Özel, varlığını su, ateş, toprak ve rüzgâr gibi yaratılışına kaynaklık eden unsurlarla bir arada düşünür. Lakin insan, bu unsurlardan daha ötededir ve sadece verili nizamdan ibaret değildir. Özel'e göre kendisi bu nizamın ötesinde varoluşunun idrakine varmaya çalışır. Jung'un "İnsan, türünün en önemli özelliği nedeniyle kendini tanıyamamakta ve kendisi için anlaşılmaz bir gizem olmaya devam etmektedir." (2010: 68) ifadesinde yer alan gizemi çözmek, görünenin ötesinde kendine anlam ve değer kazandırmak için mücadele eden Özel, insanın hava, su, toprak ve ateşten ziyade, düşünen, kavrayan ve anlayan bilinç olduğunu fark eder. Zira Rene Guenon'un deyimiyle "İnsan, kendisini idrak ile gerçekleştirir."(2013: 73) Guenon tespiti, Özel'in varoluş gayesini açıklar niteliktedir.

Varoluş gayesi, anasır-ı erbaya "kendimi sonradan ben ekledim" diyen Özel'in düşüncesinde yansıma bulur. Kendini daha derin boyutlarda keşfetmek adına sancılı ve sıkıntılı sürece gönderme yapan Özel, bu süreci aşmak için ceht etmenin ve çaba göstermenin gerekliliğine inanır. Çünkü sürekli oluş içinde olan insan, salt kuru bedenden daha fazlasıdır. Yunus Emre'nin "her dem yeniden doğarız" ifadesinde yer alan oluşun hikmetini tüm boyutlarıyla kavramak, gayret göstererek, düşünerik ve emek harcıyarak mümkündür. Bu çabasını, "ham yüreğinin pütürlerini geçerek, gövdesini âlemlere zerk ederek" dile getiren Özel, "pişirilmiş çamurun

zifiri korkusunu" yener. Mevlana'nın "hamdım, piştim, yandım" söylemine gönderme olarak düşündüğümüz bu ifade, Özel'in serüveninin hülasasıdır.

"Ham yüreğinin pütürleri", hırs, ihtiras ve nefis gibi körleştirici yönelimlerimizdir. Frager'ın "Benlik ya da nefis, pişemizin en kötü hasmı olarak başlayan, ancak paha biçilmez bir alete dönüştürülebilecek bir unsurdur." (2011: 31) analizinde yer alan en kötü hasım, olmamış/olgunlaşmamış tarafı olmakla beraber Özel'in geçmişi olarak düşünülebilir. Özel, en kötü hasımdan kurtulmak için zorlu ve sıkıntılı bir süreçten geçer. Bauman'ın deyişiyle "Geçmiş ortadan kaldırmak, tekrar doğmak, eski, yıpranmış ve artık istenmeyen benliği iskartaya çıkarırken farklı ve daha çekici bir benlik edinmek, tamamen farklı biri gibi yeniden hayata gelmek ve yeni başlangıç yapmak, yorucu çaba ve zahmetli özveriyi içeren kişisel gelişimdir." (2011: 27) Özel, Bauman'ın dile getirdiği gelişimi, "ham yürekten pişirilmiş çamurun zifiri korkusuna" evirilişle gerçekleştirir. Bu eviriliş, aynı zamanda insani kâmil oluşa işaret eder. Zira "İnsani kâmil, dünyevi ve şartlanmış benlikten kurtulmaktır." (Sayar, 2013: 37) Benlikten kurtulma, pişirilmiş çamurun zifiri korkusunda tezahür eden ölüm olarak düşünülebilir. Dolayısıyla Özel, dünyalık hallere itibar etmeden "eşref-i mahlûkat" olarak addedilişinin özünü ve kendisine söylenen sözün içindeki gizli olan hikmeti anlamaya başlar; yeniden var olur.

Sonuç

İsmet Özel, Türk şiirinin, Cumhuriyet dönemindeki izleksel kurgusunu ve sembolik yapısını şekillendiren bir şairdir. Türk edebiyatına İkinci Yeni şiirini tanıyarak ve benimseyerek katılan İsmet Özel, daha sonra bu ekolden ayrılır ve toplumcu gerçekçi şiire kaynaklık eden Marksist söylem çerçevesinde şiirler kaleme alır. 1970'lerin başında Marksist söylem

içindeki yerini sorgulamaya ve bu çizgiden uzaklaşmaya başlayan İsmet Özel, dünya-ben ilişkisini anlamaya çalışırken varoluşunu esas alır. Lakin varoluşunu Marksist söylemin arka planını oluşturan materyalist dünya görüşüyle değil, İslami söylem merkezinde temellendirir. Amentü, bu temellendirme biçiminin en somut yansımasıdır.

Amentü, modern dünyanın insanı tek boyutlu hale getirerek kendine ve değerlerine karşı yabancılaştıran ve yozlaştıran tarafına protesto niteliği taşır. Nesneleşen, metalaşan sahte ve yapay yaşamlara karşı radikal duruş sergileyen İsmet Özel, kendi gerçekliğini arar. Zira o zamana kadar benimsediği değerlerin aldatmaca sistemden ibaret olduğunu düşünen İsmet Özel, değerler dünyası bakımından köklü bir değişim yaşar. Değişimin kurucu nüvesi, İslami bakış açısına dayalı geleneksel bellektir. Geleneksel bellekten gelen sesi iç dünyasında tanımaya ve içselleştirmeye başlayan Özel, insan oluşun hem önemini hem de sorumluluklarını "eşref-i mahlûkat" sözünden esinlenerek anlamaya başlar. "Eşref-i mahlûkat", hayata tüm boyutlarıyla yön verebilen idrak ve bilincin öznesidir.

Amentü bağlamında ele aldığımız çalışmada İsmet Özel'in şiirlerinde yer alan sembolik söylem, kendi çağına tanıklık eden şairin yansımalarını içermekle beraber yaşadığı iç çatışmalara, sorgulamalara ve değişimlere de işaret eder.

Kaynakça

Assman, Jan (2015). *Kültürel Bellek*. Ayşe Tekin (Çev.). İstanbul: Ayrıntı.

Bauman, Zygmunt (1996). *Yasa Koyucular ile Yorumcular*. Kemal Atakay (Çev.). İstanbul: Metis.

Bauman, Zygmunt (2011). *Yaşam Sanatı*. Akın Sarı (Çev.). İstanbul: Versus.

Bronner, S.E.(2015). *Camus, Bir Ahlakçının Portresi*. Tuğba Sağlam (Çev.). İstanbul: İletişim.

Camus, Albert (2010). *Başkaldıran İnsan*. Tahsin Yücel (Çev.). İstanbul: Can.

Cevizci, Ahmet (2000). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma.

Demir, Selçuk Timur (2017). "Modern Kültürde Kentten Kaçmanın ve Uzaklara Gitmenin Sosyolojisi". *İnsan Dergisi*, 13: 242-252.

Durkheim, Emile (2013). *İntihar*. Zühre İlkgelen (Çev.). İstanbul: Pozitif.

Eroğlu, Ebubekir (1982). "İmgeyi Boşlayan Şiir". *Yönelişler Dergisi*, 13: 1-5.

Fischer, Ernst (1974). *Sanatın Gerekliliği*. Cevat Çapan (Çev.). İstanbul: Kuzey.

Frager, Robert (2011). *Kalp, Nefs ve Ruhun Psikolojisi*. İbrahim Kapaklıkaya (Çev.). İstanbul: Gelenek.

Fromm, Erich (1995). *Umut Devrimi*. Şemsa Yeğin (Çev.). İstanbul: Payel.

Fromm, Erich (2008). *Özgürlükten Kaçış*. Şemsa Yeğin (Çev.). İstanbul: Payel.

Fromm, Erich (2019). *Sahip Olmak Ya da Olmak*. Aydın Arıtan (Çev.). İstanbul: Say.

Giddens, Anthony(2012). *Modernliğin Sonuçları*. Ersin Kuşdil (Çev.). İstanbul: Ayrıntı.

Giddens, Anthony,(2014). *Modernite ve Bireysel Kimlik*.Ümit Tatlıcan (Çev.). İstanbul: Say.

Guenon, Rene(2013). *Varlığın Mertebeleri*. Vildan Yalsuzuçanlar (Çev.). İstanbul: Etkileşim.

Gündoğan, Ali Osman (2018). *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*. İstanbul: Öteki.

Jung, Carl Gustav (2010). *Keşfedilmemiş Benlik*. Barış İlhan, Canan Ener Silay (Çev.). İstanbul: İlhan.

Kalkan, Reşit Güngör (2010). *Ben İsmet Özel Şair*. İstanbul: Okur Kitaplığı.

Kanter, Fatih (2018). "Necip Fazıl'ın Şiirlerinde Anasır-ı Erba". *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 20: 110-126.

Korkmaz, Ramazan(2014). *İkaros'un Yeni Yüzü Cahit Sıtkı Tarancı*. Ankara: Akçağ.

Korkmaz, Ramazan (2004). *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker.

Marcuse, Herbert (1972). *Karşıdevrim ve Başkaldırı*. Gürol Koca- Volkan Ersoy (Çev.). İstanbul: Ara.

Morley, David; Robins, Kevin (2011). *Kimlik Mekânları*. Emrehan Zeybekoğlu (Çev.). İstanbul: Ayrıntı.

Özel, İsmet (1970). "Tanrı Mezarını Isıtsın". *Halkın Dostları Dergisi*. 1. Ankara: 7.

Özel, İsmet (2013). *Erbain, Kırk Yılın Şiirleri*. İstanbul:Tiyo

Özel, İsmet (2014). *Waldo Sen Neden Burada Değilsin*. İstanbul: Tiyo.

Rousseau, Jean Jacgues (2019). *Emile*. Yaşar Avunç (Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.

Said, Edward (2014). *Yersiz-Yurtsuz*. Aylin Ülçer (Çev.). İstanbul: Metis.

Sarlo, Beatriz (2012). *Geçmiş Zaman*. Peral Bayaz Charum, Deniz Ekinci (Çev.). İstanbul: Metis.

Sayar, Kemal (2013). *Olmak Cesareti*. İstanbul: Timaş.

Sayar, Kemal (2013a). *Her şeyin Bir Anlamı Var*. İstanbul: Timaş.

Sayar, Kemal (2013b). *Merhamet*. İstanbul: Timaş.

Sayar, Kemal (2013c). *Sufi Psikolojisi*. İstanbul: Timaş.

Sennet, Richard (2010). *Karakter Aşınması*. Barış Yıldırım (Çev.). İstanbul: Ayrıntı.

Sennet, Richard (2011). *Ten ve Taş*. Tuncay Birkan (Çev.). İstanbul: Metis.

Simmel, Georg (2009). *Bireysellik ve Kültür*. Tuncay Birkan (Çev.). İstanbul: Metis.

Simmel, Georg (2012). *Modern Kültürde Çatışma*. Tanıl Bora, Nazile Kalaycı, Elçin Gen (Çev.). İstanbul: İletişim.

TDK (2005). *Türkçe Sözlük*. (10. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu.

Tunalı, İsmail (2003). *Marksist Estetik*. İstanbul: Kaynak.

Tüzer, İbrahim (2012). *İsmet Özel Şiire Damıtılmış Hayat*. İstanbul: Dergâh.